

Notitie

Rechtsgrond bescherming molenbiotoop

De molenbiotoop – windvang van windmolens

Een windmolen heeft wind nodig om te kunnen draaien en malen. Dat lijkt een open deur, maar in de praktijk is het borgen van voldoende windvang een moeilijke opgave. Er ligt een grote druk op de ruimte in Nederland en talloze belangen strijden tegen elkaar.

De bescherming van de windmolen als rijksmonument ligt besloten in de Monumentenwet 1988. Sinds 2015 is de werking van die wet overgegaan in de Erfgoedwet. Regels omtrent omgevingsvergunningen zijn sinds 2008 vastgelegd in de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (WABO). De bescherming van een monument volgens artikel 11 uit de Monumentenwet wordt vanaf dat moment vervat in de WABO-artikel 2.1, eerste lid, onder f.

Als een activiteit dus van invloed is op een monument, dan is dus een vergunning nodig volgens genoemde wetten. De vraag rijst echter hoever die bescherming reikt: gaat het alleen om de molen als gebouw, of geldt het ook voor de omgeving of de functionaliteit van een windmolen?

Betreft de vergunning ook de omgeving van een monument?

Wanneer een gebouw als monument wordt aangewezen, geldt de bescherming meestal het gebouw voor zover dat bouwkundig en functioneel één onlosmakelijk geheel vormt.¹ De bescherming geldt dus niet voor alle bouwwerken op het kadastrale perceel, bijvoorbeeld een molenshuur, maar vaak wel voor het interieur.² In de zogenaamde redengevende omschrijving van een monument zijn de bestanddelen van het gebouw omschreven die beschermenswaardig zijn. Als je ook zaken als zichtlijnen³ of specifieke delen van de omgeving wilt beschermen, dan⁴ moeten die opgenomen zijn in de redengevende omschrijving.⁵

Bij sommige molens is in de redengevende omschrijving de windvang of gaafheid van de omgeving specifiek genoemd. Vanaf 2003 wordt bij molens – hetzij compleet, incompleet of als romp – bij de aanwijzing tot rijksmonument expliciet de gaafheid van de molenbiotoop genoemd. Dit heeft in de praktijk echter nog niet geleid tot daadwerkelijke bescherming daarvan.

Het begrip ‘verstoring’

Voor een windmolen is de inrichting van de omgeving van belang. Te hoge bebouwing hindert de wind en daarmee de functie van de windmolen. Er is dan sprake van ‘verstoring’ van het monument.

¹ ECLI:NL:RVS:2013:BZ7541, r.o 2.1

² ECLI:NL:RVS:2012:BY3086, r.o 3.1

³ ECLI:NL:RVS:2014:3778, r.o

⁴ ECLI:NL:RVS:2012:BY3086, r.o 3.1

⁵ ECLI:NL:RVS:2013:BY8495, r.o 4.2

Notitie

De Rechtbank⁶ heeft meermaals gesteld dat de omgeving van een monument niet beschermd kan worden met het begrip ‘verstoren’ uit de Monumentenwet of de WABO⁷. Volgens de rechtbank biedt de wetsgeschiedenis geen aanknopingspunt voor een ruime uitleg van het begrip ‘verstoren’. Voor windmolens betekent dit concreet dat het begrip ‘verstoren’ dus geen beroepsgrond biedt wanneer de vergunning betrekking heeft op nieuwbouw naast een beschermd monument.

Wel kunnen in het bestemmingsplan regels gesteld worden om de windvang te beschermen. Dat gebeurt in veel gemeenten dan ook.

Omgevingswet (2024)

Per 1 januari 2024 wordt de Omgevingswet van kracht. In artikel 2.1 van de Omgevingswet wordt gesteld dat een gemeente of provincie regels kan stellen die betrekking hebben op het behoud van cultureel erfgoed. Deze regels worden verder uitgewerkt in de Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) Besluit Kwaliteit leefomgeving (BKI). In artikel 5.130 komt het begrip ‘verstoren’ uit de WABO weer terug.

AMvB – BKI artikel 5.130 tweede lid

“Met het oog op het belang van het behoud van cultureel erfgoed worden in een omgevingsplan in ieder geval regels gesteld ter bescherming van daarvoor in aanmerking komend cultureel erfgoed, waarbij rekening wordt gehouden met de volgende beginselen:

d. het voorkomen van aantasting van:

- 1. de omgeving van rijksmonumenten, voorbeschermde rijksmonumenten en monumenten die op grond van het omgevingsplan zijn beschermd, voor zover die monumenten door die aantasting worden ontsierd of beschadigd;”*

Dit keer wordt in de Memorie van Toelichting expliciet genoemd dat de omgeving van een monument ook van invloed kan zijn op de instandhouding of het functioneren van een monument, zoals in het geval van windvang voor een windmolen.

Nieuwe jurisprudentie moet uitwijzen of bij een beroep tegen een omgevingsvergunning binnen de molenbiotoop met succes een rechtsgrond gevonden wordt in de toepassing van genoemd artikel van de BKL, zeker in combinatie met de uitgebreide redengevende omschrijving van rijksmonumentale windmolens sinds de vroege jaren 2000.

⁶ ECLI:NL:RVS:2006:AV5063, r.o. 2.7 // ECLI:NL:RVS:2007:BB9943, r.o. 2.3 // 200808775/1/H1, r.o. 2.8.2 // ECLI:NL:RVS:2012:BY5113, r.o. 5.1

⁷ ECLI:NL:RVS:2013:BY8495, r.o. 4.1